

חיים ליבוביץ - מושב אודים
haim.leibovich@gmail.com

הצאן הישראלי בעולם

במשך שנים רבות שימש ד"ר חיים ליבוביץ כמזרין שה"מ במחלקת הקטנה של הצאן. כמו חבריו בבקר, גם חיים נקרא ל"שירות לאומי" של הזרחה בין-לאומית עם קרובים ורחוקים וצבר שם הרבה חוויות אישיות ומקצועיות. חיים פרש בשנים האחרונות משה"מ אך ממשיך לתרום גם למערכת המחקר של הבקר

ביקוש רב למומחים ישראליים

העברית. העבודה איתם נעשתה במסגרת לימודי לתואר שני ושלישי, וגם כחלק מעבודתי המקצועית. ידוע זה מכבר כי רמתם המקצועית של החקלאים בישראל היא מאד גבוהה בהשוואה למקומות אחרים בעולם (ובמיוחד לארצות מתפתחות). רמה זו מבוססת רבות על הקשר הטוב, הישיר והמהיר שבין האקדמיה והמחקר לבין החקלאים שב"שטח". מערכת ההדרכה

במהלך יותר מ-20 שנות עבודתי בשה"מ עסקתי, במקביל לביקורי חקלאים במשקים, גם ביצירה של ידע ופתרונות לנושאים מקצועיים שדרשו בחינה שלהם ברמת המשק. העבודה הזאת נעשתה בשיתופי פעולה עם מוסדות מחקר מגופים אקדמיים שונים - בעיקר עם מנהל המחקר החקלאי והפקולטה לחקלאות ברחובות של האוניברסיטה

חיים ליבוביץ מימין עם עומר זיזן משה"מ, משמאל הוטריןר ד"ר מאזן אבו-סיאם

משק מצרי

מעדרי הצאן לבשר. במהלך השנים נעשה ייצוא של בעלי חיים למקומות שונים בעולם. כבשי אווסי יוצאו לארצות אירופאיות כמו - ספרד, יוגוסלביה, הונגריה, ועוד. גם גזע האסף יוצא לחו"ל ואפשר למנות כיום בין מיליון לשני מיליון כבשי אסף בספרד, לעומת כ-40 אלף ראשי כבשים לחלב שיש בישראל.

עיקרי פעילות ההדרכה בצאן

מסגרת הפעילות העיקרית שבה עסקת, שיתופי הפעולה הבין-לאומיים היו בקורסים, בסדנאות, בביקורים קצרים ובסמינרים שהתקיימו בארץ ובמקומות שונים בעולם.

הפעילות הבין-לאומית שלי מורכבת מפעילויות קצרות מועד שנעשות הן במסגרת סינדק"ו והן עם גופים אחרים השותפים בפעילויות בין-לאומיות. אלו פעילויות הכרוכות בנסיעות קצרות מועד של מספר ימים בודדים, שבהם אנו מבקרים ב"שטח" ומקיימים מפגשים ודינאים עם אנשי המקצוע המקומיים, המבקשים להכיר לנו את תנאי הגידול שלהם, וביחד להתאים את הגזעים שיש בישראל לתנאים המקומיים. פעילויות כאלו, לאורך השנים, עשיתי במקומות כמו קרואטיה, שאליה נסעתי מספר פעמים בשנים 1993 - 1995. אז השתתפתי בכנסים בנושא הזנת צאן שהתקיימו בעיר הקיט אופטיה. הקשר ששימש כבסיס לפעילות זו נוצר באמצעות הפרופ' רוביץ' שכיהן כחוקר באוניברסיטת זאגרב, והיה מעורב בפרויקט של העברת עוברים מהעדר בעין חרוד איחוד ליוגוסלביה. לי אישית היה מעניין לפגוש שם שרידים מצאן אווסי שיוצא ליוגוסלביה בתחילת שנות השבעים, שמוצאם היה בין היתר מהמשק של הורי במושב אודים, וכמובן גם מעין חרוד איחוד. מאוחר יותר, בשנת 2000 הגעתי למקדוניה ביחד עם אורי צוק-בר ממשרד החקלאות על מנת לבצע סקר ולבחון אפשרויות לשיתוף פעולה איתם בנושא הצאן.

עבודה עם הירדנים

במסגרת הסכם השלום שנחתם עם ירדן, הביעו הירדנים משאלה לשיתוף פעולה בנושא הצאן. במהרה הוקם במסגרת פעילות מש"ב-סינדק"ו משק הדגמה בקארק, לשם הובאו מספר מאות של כבשי אווסי

בני אופנהיימר ויוסי קרסו במשלוח ייצוא טליות אווסי

היוותה במשך שנים חוליה חיונית בשרשרת הזו, והמומחים הישראלים מבוקשים במקומות רבים בעולם בשל רמתם המקצועית הגבוהה ויכולתם ליישם ידע זה ברמת המשקים.

כבשת האווסי מניבה תנובות חלב מהגבוהות בעולם - היא מגיעה למעל 500 ליטר לרחלה בשנה לעומת כ-350 ליטר בגזעים האירופאיים בארצות הצאן לחלב כמו צרפת, איטליה, יוון וספרד

ההתחלה באווסים של עין חרוד

גידול הצאן בעולם מיועד, בדרך כלל, לקרקעות השוליות - כאלו שלא ניתן לגדל עליהן יבולי גד"ש ושאינן יכולות לשמש כמרעה לבקר. במקומות רבים בעולם היה גידול הצאן ענף שהושקע בו תשומות מוגבלות בשל הציפייה להכנסות מצומצמות. בישראל, לעומת זאת, בשל העלות הגבוהה של תשומות עבודה וקרקע, היעדר שדות מרעה נרחבים, ומחסור במים להשקיה או בגשמים, היה לחץ על העוסקים בענף לפתח טכנולוגיות גידול מתקדמות המעלות את התפוקות מבעלי החיים. גידול צאן בישראל נחשב למתקדם ואינטנסיבי מאד. בשל עובדות אלו, יש עניין בעולם ללמוד מהניסיון שלנו על מנת ליישם תובנות אלו בארצות אחרות.

ההתחלה הייתה עם הגזע המקומי האווסי שהתחילו בקיבוץ עין חרוד איחוד במלאכת הטיפוח וההשבה בשנות העשרים של המאה הקודמת. כבשת האווסי מניבה תנובות חלב מהגבוהות בעולם - היא מגיעה למעל 500 ליטר לרחלה בשנה לעומת כ-350 ליטר בגזעים האירופאיים בארצות הצאן לחלב כמו צרפת, איטליה, יוון וספרד. בהמשך נוצר כאן גזע האסף שהוא מכלוא בין האווסי המקומי לאוסטרליזי שהובא מגרמניה, בשלהי שנות החמישים של המאה שעברה. גזע זה מצטיין, בנוסף לתנובות חלב גבוהות, גם בוולדנות גבוהה וכן בהגעה לבגרות מינית מוקדמת, ולפחות עונתי בהתנהגות המינית שלו. גזע זה מהווה את מרבית אוכלוסיית הצאן לחלב ומכלואיו מהווים בסיס גם ברבים

2. גידול צאן.
3. טיפול במים שוליים.
4. חקלאות חרבה.
5. טיפול בתוצרת צמחית.
6. חקלאות ימית.

בכל קבוצת עבודה חברים 2 נציגים מכל מדינה הקרויים Task Force members, ובראש כל קבוצה כזו עומד נציג מארץ אחרת. אני נבחרתי לרכז את הפעילות בנושא הצאן. כל העבודה המקצועית נעשית במסגרת מפגשים אזוריים המתקיימים כל פעם במקום אחר (אחת מהשותפות בתכנית), ובהם נדונים הנושאים המקצועיים, לקראת הצגה לוועדת ההיגוי של התכנית. ועידת ההיגוי מתכנסת אחת לחצי שנה, ותפקידי היה לדווח לה על הפעילות שנעשתה ולהציג את זו המתוכננת על מנת לקבל את אישורם.

ביקורים רבים אלו שהיו לי לאורך השנים בירדן ובמצרים, תרמו לי רבות להכרת השכנים שלנו, לידע האישי שלי, ולהבנת המורכבות הרבה של האזור שבו אנו חיים

ביקורים רבים אלו שהיו לי לאורך השנים בירדן ובמצרים, תרמו לי רבות להכרת השכנים שלנו, לידע האישי שלי, ולהבנת המורכבות הרבה של האזור שבו אנו חיים. ביקרתי במשקים רבים, בתחנות מחקר, בחוות ממשלתיות ובאתרים אחרים מאד מעניינים. במהלך השנים נוצרו קשרים אישיים מצוינים וקשרי עבודה רצופים הכוללים ביקורי חקלאים ואנשי מקצוע הדדיים בישראל במצרים ובירדן. במסגרת זו קיימנו גם ביקורים של חקלאים ואנשי מקצוע ישראליים בירדן ובמצריים, וספורים למרכזי מזון, למכוני תערוכות, לחברות מסחריות, ולמשקי צאן ובקר בישראל. התכנית הזו, שהתחילה בשנת 1999, צלחה את שנות האינפלציה השנייה, שאילצה אותנו להיפגש בשנים הקשות במקומות שמחוץ לאזור כמו קפריסין, תורכיה, קורסיקה, ומקומות נוספים, עברה משנת 2006 לשלב השני שלה שיגמר בסוף 2010, ותיכנס לשלב השלישי בקרוב.

קורסים ניידים של מש"ב-סינדק"ו בעולם

סוג אחר של פעילויות שיצא לי לעשות לאורך השנים - הקורסים הניידים של סינדק"ו המתקיימים תחת מש"ב-סינדק"ו במקומות שונים בעולם. עשיתי קורס אחד שכזה במצרים בשנת 1998, אחד במונגוליה בשנת 2004, ובסין בשנים 2004, ו-2008. הביקור במונגוליה היה חוויה מיוחדת, זאת ארץ ענקית עם אוכלוסייה של פחות משלושה מיליוני בני אדם, המגדלים עשרות מיליוני בעלי חיים לבשר ולחלב כשגידול המקנה אדיר זה היה מיועד לאספקת בשר לברית המועצות לשעבר, שאיתה היו לה קשרים הדוקים ביותר.

לסיכום: אפשר לומר כי העבודה במסגרת הבן-לאומית מרחיבה את האופקים, מאפשרת הגעה למחוזות רחוקים ומעניינים, מפגישה עם צורות גידול אחרות, ובאמצעותה למדתי המון על שכנינו הצמודים, מעבר לצד המקצועי. ■

עדר ירדני

ומספר גדול של איילים מעין חרוד איחוד, על מנת שישמשו כגרעין השבחה לעדרים המקומיים, וכן אמור המשק לשמש כמשק מודל להדגמה למגדלים המקומיים.

גידול הצאן בירדן מהווה מקור עיקרי לבשר, מגדלים כ-4 מיליון ראשי צאן ברחבי הממלכה. במסגרת שת"פ זה שבין המחלקה לצאן בשה"מ בראשותו ובניצוחו של יוסף קרסו מול מש"ב-סינדק"ו, שהחל משנת 1999, סייענו לירדנים בתכנון הקמת מבני הדיר, בהקמת מכון חליבה מצויד במדי חלב מתוצרת SCR וציוד לעיבוד חלב וגיבוןו למוצרים מתוצרת עין חרוד מאוחד.

קיימנו ביקורים רבים באתר הירדני, סייענו להם בליווי מקצועי ואירחנו אותם אצלנו למספר רב של השתלמויות. עד היום אנחנו ממשיכים לתמוך בהם בצד המקצועי, אם כי במינון נמוך.

מסגרת הסכם השלום שנחתם עם ירדן, הביעו הירדנים משאלה לשיתוף פעולה בנושא הצאן. במהרה הוקם במסגרת פעילות מש"ב-סינדק"ו משק הדגמה בקארק, לשם הובאו מספר מאות של כבשי אווסי ומספר גדול של איילים מעין חרוד איחוד

שיתוף פעולה עם הפלסטינאים והמצרים

במקביל, באותן השנים, התקדם פרויקט "דנידה", שביוזמת הרשות הדנית לפיתוח שבמשרד החוץ הדני ביקשה לתרום לתהליך השלום במזרח התיכון ה"חדש" ולהרחיב פעילות בילטרלית שהייתה לישראל ולמצרים, ולצרף את הפלסטינאים והירדנים. הפגישות הראשונות היו בקהיר בשנת 1998, אז גם אירח אותנו שר החקלאות המצרי הד"ר יוסוף ואלי שהיה גם סגן ראש הממשלה וסגן יו"ר מפלגת השלטון. עם הזמן כתבנו תכנית מקצועית לשיתוף הפעולה בין השותפים הפעילים, ויצאנו לדרך. הפעילות הישראלית נעשית תחת המסגרת האירגונית של מש"ב סינדק"ו.

ישנן בתכנית הנקראת MERAP (Middle East Regional Agriculture Program) מספר קבוצות עבודה:

1. מזונות זולים להאבסת בעלי חיים.